

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м.Вінниця

**Лінгвокультурні особливості організації номінативних полів
бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ у британській, німецькій,
українській і російській лінгвокультурах**

У пропонованій статті встановлено лінгвокультурні особливості організації номінативних полів бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах на основі їхньої фразеологічної об'єктивації в англійській, німецькій, українській і російській мовах крізь призму нового зіставно-лінгвокультурологічного підходу. Проаналізовано лінгвокультурні особливості організації номінативних полів даних бінарних концептів у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах. На основі проведеного дефініційного аналізу виявлено прямі номінації досліджуваних концептів: брит. GENEROSITY – STINGINESS; нім. FREIGEBIGKEIT – GEIZ; укр. ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ; рос. ЩЕДРОСТЬ – СКУПОСТЬ.

Ключові слова: лінгвокультурологія, бінарний концепт, номінативне поле, пряма номінація, мовний соціум.

В предлагаемой статье установлены лингвокультурные особенности организации номинативных полей бинарных концептов ЩЕДРОСТЬ – СКУПОСТЬ в британской, немецкой, украинской и русской лингвокультурах на основе их фразеологической объективации в английском, немецком, украинском языках через призму нового сравнительно-лингвокультурологического подхода. На основе проведенного

дефиниційного аналізу виявлені прямі номінації досліджуваних концептів: брит. *GENEROSITY – STINGINESS*; нем. *FREIGEBIGKEIT – GEIZ*; укр. *ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ*; рос. *ЩЕДРОСТЬ – СКУПОСТЬ*.

Ключевые слова: *лінгвокультурологія, бінарний концепт, пряма номінація, мовної соціум.*

The linguocultural peculiarities of the organization of the nominal fields of the binary concepts GENEROSITY – STINGINESS in the British, German, Ukrainian and Russian linguocultures are elucidated in the article, which is done at the bases of their phraseological objectivation in English, German, Ukrainian and Russian via the methods of the new comparative-linguoculturological approach. The direct nominations of the concepts Brit. GENEROSITY – STINGINESS; Germ. FREIGEBIGKEIT – GEIZ; Ukr. ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ; Rus. ЩЕДРОСТЬ – СКУПОСТЬ are revealed at the basis of their definition analysis.

Key words: *linguoculturology, binary concept, nominal field, direct nomination, lingual society.*

Пропонована розвідка є продовженням вивчення параметрів бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ на основі їхньої фразеологічної об'єктивації в англійській, німецькій, українській і російській мовах крізь призму нового зіставно-лінгвокультурологічного підходу [див. 2], що свідчить про її актуальність. Важливо у зв'язку з метою цього дослідження, яка вбачається у встановленні лінгвокультурних особливостей організації номінативних полів бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах, наголосити, що базовою характеристикою лінгвокультурного концепту вважається ментальність, а облігаторною – вербалізованість, тобто взаємодія мови й культури при зіставно-лінгвокультурологічному підході до вивчення концептів виявляється на основі мови як засобі кодування культурної інформації.

Опис лінгвокультурних концептів розпочинають з аналізу їхніх номінативних полів. Тут передусім слід встановити ключові слова (прямі номінації), які позначають бінарні концепти ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ в англійській, німецькій, українській і російській мовних картинах світу, оскільки в центрі номінативного поля має знаходитися інваріант усіх значень слова, який більшою мірою, ніж інші відповідає характеру концепту. Зауважимо, що з визначенням прямих номінацій бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ виникли певні труднощі з огляду, по-перше, на значущість цих концептів у зіставляваних лінгвокультурах, яка спричинила на рівні мови розгалужені номінації, що вербалізують аналізовані концепти, по-друге, на складність однозначного тлумачення самих понять «щедрість» і «скупість», які тісно перетинаються з іншими спорідненими поняттями, що породжує, у свою чергу, численні номінативні одиниці на їх позначення, які часто відрізняються одна від одної лише незначним відтінком значення. Дефініційний аналіз дав змогу встановити у пропонованій розвідці такі прямі номінації досліджуваних концептів: брит. GENEROSITY – STINGINESS; нім. FREIGEBIGKEIT – GEIZ; укр. ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ; рос. ЩЕДРОСТЬ – СКУПОСТЬ. Зазначимо відразу, що визначення цих номінацій може бути ще предметом дискусій, особливо в германських мовах, де для цього мають бути залучені носії мови (інформанти).

Так, в англійській мові поняття «щедрість» позначає низка лексем: *liberality* – «1) терпимість; 2) ліберальність; 3) щедрість; 4) широта поглядів»; *generosity* – «1) великодушність; шляхетність; 2) щедрість»; *lavishness* – «1) щедрість; марнотратність; 2) ряснота; багатство»; *bounty* – «1) щедрість 2) премія; 3) дар; щедрий дарунок»; *munificence* – «щедрість». Як бачимо, усі ці слова передають семантику щедрості, проте лексема *munificence* є непоширеною, а в інших лексемах значення «щедрість» або є похідним (*liberality*, *generosity*), або тісно переплітається зі спорідненими значеннями, які певною мірою деактуалізують, «затьмарюють» семантику щедрості у межах цих лексем (*lavishness*, *bounty*). Оскільки лексема *generosity* є

загальноновживаною ще з часу перекладів біблійних текстів, а нині активно функціонує у складі ФО, зокрема у прислів'ях і приказках, часто з'являється у висловленнях відомих людей, набула у такий спосіб номінативної щільності, то є всі підстави саме цю лексему визначити прямою номінацією щедрості в англійській мові. Зауважимо, що ця лексема, крім щедрості, передає ще семантику великодушності, благородства, доброти, виражаючи ідею благородного походження (пор. етимологію: фр. *généreux*, лат. *generōsus*, від *gener-* «родовід, рід», а також перше значення від *generous* – «благородного походження; шляхетний»). Як бачимо, етноспецифічним для британців є безпосередній зв'язок щедрості з благородним походженням людини, її шляхетністю, бо відповідно до споконвічних уявлень британців благородні люди (блакитна кров) мають виявляти багато чеснот (вчинки, поведінка, багатий внутрішній світ тощо). Тісна ж кореляція концепту ЩЕДРІСТЬ із концептом ВЕЛИКОДУШНІСТЬ (також МИЛІСТЬ, МИЛОСЕРДЯ) є, як ми вже зазначали, спільною для всіх чотирьох зіставляваних лінгвокультур, що має ще біблійні витoki.

Єдиним моментом, який, на перший погляд, не узгоджується з викладеною у попередніх розвідках концепцією нашого дослідження, згідно з якою концепти ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ доцільно вивчати на основі моделі кореляції концептів морально-етичної концептосистеми «Відношення до власності» за принципами «відкритий – закритий» і «норма – перевищення норми» (поділ на екстра- та інтраспрямовані концепти), є відсутність у концепті GENEROSITY етимологічних мотивів «давати» та «дарувати» (прикметно, що у британській лінгвокультурі ці мотиви чітко виявляються у концепті BOUNTY, де пряма номінація концепту етимологічно пов'язана з лат. *bonitās* / *bonus* / *bonum*, які передають семантику і великодушності, і благородства (шляхетності), і дарування). Проте ці мотиви, як одні з провідних, з'являються ще в англосаксонському епосі, де поняття «beah-gifu» і словосполучення *hringa gedāles* (досл.: роздавання дарів, перстнів) репрезентували концепт GENEROSITY.

Неоднозначним є і визначення бінарного корелята до британського концепту GENEROSITY, оскільки деякі авторитетні словники антонімічним корелятом до *generous* спочатку подають прикметник *mean* [див., напр.: 9, с. 1166], а вже потім – *stingy* (хоча у тлумачній частині цього словника *generous* корелює лише з *stingy* [9, с. 396]). Це пов'язано, на нашу думку з тим, що *meanness* протиставляється до *generosity* передусім на основі семантики благородності (шляхетності), бо друге значення прикметника *generous* містить компонент «free from meanness or prejudice» [10], тобто той, який позбавлений підлості, нищості, скупості, скнарості, дріб'язковості тощо або який не завдає збитку, шкоди. Антонімічний корелят *meanness* у цьому випадку представляє характеристики, які були протилежні тим, що приписували знаті, бо знатна людина (мова йде про далекі часи) не могла бути поганою, підлою тощо. Отже, лексема *mean* відтворює сценарій протиставлення зі знаттю, а протиставлення *generosity* – *meanness* відображає насамперед ідею морального кодексу, реалізованого на ґрунті соціальної диференціації двох класів – знаті й не-знаті, тому ці слова є певною мірою прямими номінаціями концептів-гіперонімів, кожний з яких кодує інформацію про окремі моральні засади, притаманні тому чи іншому класу.

Викладена вище специфіка англійської лексеми *meanness* та домінування в ній значення «підлість» не дозволяє однозначно ідентифікувати її як корелят до *generosity*. Натомість існує вагома підстава для визначення як прямої номінації концепту ЩЕДРІСТЬ у британській лінгвокультурі іменника *stinginess*, деривата від оцінного прикметника *stingy*. Останній входить до групи етичних оцінок, бо вимагає орієнтації на етичну норму, що функціонує в культурі етносу. Цей прикметник кваліфікується як основний термін (синонімічна домінанта) у синонімічному ряду, до якого, крім *stingy* і *mean*, входять, наприклад, *avarice* – «скупість; пожадливість»; *grasping* – «жадібний; скупий»; *parsimonious* – «1) ощадливий; 2) скупий»; *miserly* – «скупий»; *close* – «1) закритий; 2) близький; 3) відлюдний; 4) задушливий; 5) пильний; 6) уважний; 7) скупий».

Показово, що визначене за допомогою лексико-семантичного поля семантичне ядро концепту STINGINESS демонструє неабияку розгалуженість. Це пояснюється тими негативними смислами, які містить цей концепт: *cheeseparing* – «1) шкурка сиру; 2) скупість; 3) відходи»; *closefisted* – «скупий»; *covetous* – «1) жадібний; 2) скупий; 3) заздрісний»; *hand-to-mouth* – «ненаситний; скупий»; *mingy* – «скупий»; *near* – «1) близький; 2) схожий; 3) важкий; 4) лівий; 5) скупий; дріб'язковий»; *niggardly* – «1) скупий; 2) жалюгідний, убогий»; *penny-pinching* – «ощадливий; скупий»; *tightfisted* – «скнарий» [10] та ін. До цього лексико-семантичного поля входять споріднені поняття (напр.: *caring* – «дбайливий; бережливий»; *greedy* – «жадібний; ненаситний») та антоніми (напр.: *wasteful* – «марнотратний»). Прикметно, що деякі лексеми на позначення скупості, жадібності, корисливості можуть виявляти як негативні, так і позитивні конотації, що свідчить про їхні енантіосемічні оцінні потенціали. Така оцінна поляризація семантичного наповнення концепту СКУПІСТЬ у зіставлюваних лінгвокультурах спричинила певні зміни ціннісного складника цього концепту, про що ми зазначали у попередніх розвідках.

Надзвичайно тісний зв'язок понять «великодушність» – «щедрість» ускладнює визначення прямої номінації концепту ЩЕДРІСТЬ і в німецькій мові. Так, лексема *Großzügigkeit* («великодушність») поступово витісняє у сучасній німецькій мові лексему *Freigebigkeit* («щедрість»), набуваючи у такий спосіб семантики щедрості. Утім, іменник *Freigebigkeit* і прикметник *freigebig* ще досі подаються у перекладних словниках як єдиноможливі відповідники, які передають значення «щедрість» без інших споріднених / похідних значень. До того ж, важливою для побудови концепції нашого дослідження є наявність у лексемі *Freigebigkeit* етимологічного мотиву «давання / дарування»: другий компонент *-geb-* морфосемантично мотивованої композити *freigebig* виявляє чіткий зв'язок з рукою та її функціями, зокрема даванням, віддаванням, даруванням тощо. *Geben* (двн. *geban* («подавати; дарувати; віддавати»)) є спільногерманським словом,

спорідненим з лат. *habére* («тримати»), яке має індоєвропейський корінь **ghabn-*, **ghab-*, **ghap-* («мати, володіти»); *freigebig* – «той, хто охоче дарує; великодушний; щедрий» – утворене з нвн. *gebig*, *gäbig* зі значенням «той, хто охоче дає» [8, Bd. 7, с. 221]. Тут слід зауважити, що паралельно з *freigebig* / *Freigebigkeit* функціонує і «неправильний» дериват *freigiebig* / *Freigiebigkeit*, який утворений за аналогією до прикметників *ausgiebig* («рясний; багатий; щедрий») та *ergiebig* («плодючий; багатий; ощадливий») [7, с. 119, 298].

Показово, що в німецькій мові вживається також лексема *Generosität* (прикметник *generös*), яка передає подібні до англ. *generosity* значення «великодушний; щедрий» [7, с. 392]. Проте, на відміну від англійської мови, ця лексема, що має спільноєвропейські корені й спільні біблійні витоки, є непоширеною, бо функціонує переважно у біблійних текстах.

Аналіз тлумачних словників дав змогу виявити основні синоніми до слова *freigebig*: *großzügig* – «великодушний; щедрий»; *schenkfreudig* – «той, хто охоче дарує / дає»; *spendabel* – «щедрий»; *generös* – «великодушний; щедрий» [7, с. 358, 392]. Як бачимо, крім згаданих прикметників *großzügig* і *generös*, щедрість у німецькій мові позначають ще й такі, до того ж лінгвоспецифічні, лексеми, як *schenkfreudig* та *spendabel*. Перша з них «руйнує» певною мірою автостереотип росіян щодо щедрості як виключно їхньої національної риси на противагу «скупим» германським мовним спільнотам, зокрема німцям, оскільки при всій щедрості й широті душі представників російської лінгвокультури у російській мові відсутнє окреме слово для номінації людини, яка з великим бажанням (радістю) роздає подарунки. Друга ж лексема підтверджує першу у тому сенсі, що німці є не такими скупими, як це фіксується у деяких, передусім східнослов'янських, гетеростереотипах, бо для німецької лінгвокультури актуальним є етноспецифічний концепт SPENDUNG («пожертвування; внесок; дар»). Об'єктивує цей концепт щільне номінативне поле (напр.: *Spender* – «1) дарувальник; 2) донор»; *Spende* – «пожертвування; внесок; дар»; *Spendenkonto* – «рахунок для пожертвувань» [7, с. 857]), до якого входить і

прикметник *spendabel*. Етноунікальність концепту полягає в тому, що ідея добровільних пожертвувань набула у німців національного масштабу, тому вона розвивається та підтримується державою (пор., напр.: *Spendensteuervergünstigung* – «податкова знижка на благодійність» [7, с. 857]). До того ж, німці охоче роблять пожертвування на благородні цілі, тому ця ідея ґрунтується у німців на некорисливості, створюючи контраст з популярними нині, зокрема і в Україні та Росії, поняттями «спонсорство» і «меценатство», які, усе ж таки, базуються деякою мірою на корисливому мотиві. Прикметно, що в англійській мові функціонує дієслово *spend* та іменник *spending*, які походять зі спільного з нім. *Spendung* етимологічного кореня, проте мають протилежне по осі *норма – понаднорма* (див. вище) значення, об'єктивуючи концепт МАРНОТРАТСТВО.

Що ж стосується визначення бінарно-опозиційної пари до німецького концепту *FREIGEBIGKEIT*, то тут ситуація є дещо простішою, оскільки словники чи не однозначно фіксують як пряму номінацію концепту СКУПІСТЬ лексему *Geiz* [див., напр.: 7, с. 387]. Етимологічні пошуки засвідчили, що це слово безпосередньо походить у німецькій мові від жадібності: до свн. і дзн. слова *gīt[e]* у значенні «*Gier, Habgier* (жадібність, алчність)» належить дієслово свн. *gīten*, яке передавало семантику «бути жадібним». Деривати цього дієслова *gīt[e]sen, gizen* зберегли цю семантику, змінивши форму у нзн. на *geizen*. Іменник *Geiz* (сзн. *gīz*) також є похідним, імовірно, із свн., дзн. *gīt[e]*, набувши звукової форми за аналогією до *geizen*. При цьому його значення змінилося від «жадібності до багатства» до «надмірної ощадливості». Показово, що цей іменник споріднений із давньоангл. *gītsian* зі значенням «бажати, жадати; прагнути; потребувати; вимагати», литовськ. *geĩsti* – «бажати, жадати; потребувати» та рос. *ждать* – «чекати» [8, Bd. 7, с. 226]. Ці етимологічні дані чітко демонструють генезу поняття «скупість», яке і розвинулося з поняття «жадібність», що можна представити схемою: «Жадібність» – «Людина» – «Потреби» – «Угамування голоду, спраги» – «Матеріальні блага» – «Інтелектуальні блага» – «Духовні

блага» – «Індивідуальні потреби» – «Придбання (набуття)» – «Володіння» – «Зберігання». Як бачимо, генеза скупості ґрунтується на трьох мотивах – «Придбанні (набутті)», «Володінні» та «Зберіганні».

Синонімічні ряди як з домінантою *Geiz*, так і з домінантою *geizig* утворюються з численних лексем, які передають семантику ще більшої міри / інтенсивності скупості, напр.: *Geizdrache* (досл.: скупий дракон) / *Geizhals* (досл.: скупа шия) / *Geizhammel* (досл.: скупий валух) / *Geizknochen* (досл.: скупа кістка) / *Geizkragen* (досл.: скупий комір) / *Geizteufel* (досл.: скупий диявол) – «скнара»; *knauserig* – «скнарий». Часто слова на позначення скупості виявляють лінгвокультурну специфіку. Так, прикметник *schäbig* не просто передає значення «дріб'язково-скупий», але й підкреслює, що скупість викликає почуття сорому [7, с. 779], натомість в інших зіставляваних мовах відповідник з таким відтінком відсутній. Існують певні труднощі і з пошуком відповідника до лексеми *filzig*, бо вона передає семантику скупості, яка викликає огиду й бридкість [7, с. 339]. Утім, цю семантику покриває певною мірою в російській мові лексема *сквалыжный*.

Що ж стосується східнослов'янських мовних спільнот, то тут визначення прямих номінацій досліджуваних нами концептів не викликає особливих труднощів: укр. *щедрість* – *скупість*; рос. *щедрость* – *скупость*. Простежуємо лінгвокультурний контраст щодо етимологічних мотивів цих номінацій з їхніми відповідниками в англійській і німецькій мовах. Так, в основі концептів укр. ЩЕДРІСТЬ і рос. ЩЕДРОСТЬ лежать мотиви «розколювання на дрібні частини» та «розщеплення»: і.-є. **(s)k(h)ed-* («розколювати на дрібні частини; розщеплювати»). Цей же корінь зустрічаємо в російському прикметнику з дещо протилежним значенням *скудный*, що дає змогу пов'язати в російській лінгвокультурі поняття «щедрый» і «скудный» на основі такого розвитку первинного значення: «розколюватися» → «розщеплюватися» → «розбиватися на шматки» → «зменшуватися» → «збіднюватися» → «бути мізерним» (пор. зв'язок понять «скупість» – «убогість» / «бідність» у британському мовному соціумі (див.

вище)). Дослідники зазначають при цьому, що укр. *щедрість* / рос. *щедрость* є досить пізніми словоформами з огляду на абстрактні суфікси *-ість* / *-ость*, які розвинулися зі старослов'янських лексем *щедрота* / *щедроты*, що передавали семантику милосердя, милості, жалості (співчуття).

Як бачимо, милосердя як мотив щедрості є спільним у зіставляваних лінгвокультурах. Прикметно, що щедрою людиною для східних слов'ян уважалася та, яка була милосердною, здатною до співчуття, а матеріальний компонент щедрості з'явився пізніше внаслідок глобалізації під прагматичним впливом західноєвропейської свідомості. Хоча існує думка, що компонент «милосердя», який співвідносився з християнською мораллю, був повністю вилучений зі змісту російського концепту ЩЕДРОСТЬ ще в радянський період, за рахунок чого у смисловому змісті цього концепту актуалізувався матеріальний компонент [1, с. 6–7].

Синонімічний ряд з домінантою *щедрий* є досить розгалуженим як в українській (напр.: *милосердний, милостивий, великодушний, марнотратний*), так і в російській (напр.: *милостивый, милосердный, великодушный, тороватый, расточительный*) мовах, покриваючи інтенсивність вияву щедрості аж до марнотратства та демонструючи часто етноспецифічність свого складу. Так, унікальним, оскільки не знаходимо точних відповідників в інших зіставляваних мовах, є український прикметник *гойний*, що передає семантику щедрості та багатства, яка є похідною від першого його значення: «який загоює пошкодження на тілі; цілющий» [5, т. 2, с. 106]. На основі цього прикметника об'єктивується специфічний лише для української лінгвокультури концептозв'язок ЩЕДРІСТЬ – ЦІЛЮЩІСТЬ, що свідчить про сприйняття українцями щедрості як цілющої сили на противагу «хворобливій» скупості. На тлі подібної етноспецифічності чітко простежуються і спільні як для германців, так і для східних слов'ян моменти у сприйнятті щедрості. Наприклад, спільним для німців, українців і росіян є асоціювання щедрості з великим розміром, причому в українському мовному соціумі цей зв'язок є

найчіткішим, оскільки смисли, які передають великий розмір щедрості, наповнюють навіть поняттєвий складник концепту ЩЕДРІСТЬ (див. вище). До того ж, універсальним у межах зіставляваних лінгвокультур є концептозв'язок ЩЕДРІСТЬ – БАГАТСТВО.

Щодо концептів укр. СКУПІСТЬ і рос. СКУПОСТЬ, то тут номінативні поля, які їх репрезентують, також виявляють лінгвокультурні особливості. Однак спочатку слід зупинитися на деяких спільностях. Так, українські етимологи пов'язують слово *скупий* із *skoma* («оскома») та *čšemiti* («щеміти, защемити») [4, т. 5, с. 292], що є безпосереднім підтвердженням нашого концепції, яка згадана вище, щодо доцільності вивчення концептів морально-етичної концептосистеми «Відношення до власності» на основі моделі «відкритий (давати) – закритий (тримати)» і «норма – перевищення норми», оскільки етимологічне значення «зашчемити» виводить нас на асоціативний ланцюжок: *зашчемити* – *затиснути* – *тримати* – *утримувати* (пор. рос. *Он живет с зажимкой*, тобто *скупю*).

Дефініційний аналіз дає змогу встановити спільну для британської, німецької, української та російської лінгвокультур кореляцію концептів СКУПІСТЬ – ЖАДІБНІСТЬ і СКУПІСТЬ – ОЩАДЛИВІСТЬ ще на рівні поняттєвих складників: укр. *скупий* (те ж і *скупість*) – «1) який уникає витрат: надміру до жадібності ощадливий; 2) недостатній, бідний у певному відношенні; бідний на щось; 3) слабкий у своєму вияві»; рос. *скупой* – «той, хто надзвичайно, до жадібності, ощадливий (бережливий); той, хто через надмірну ощадливість уникає витрат; бідний; мізерний» [5, т. 9, с. 335–336; 6, с. 618]. До того ж, українська й російська концептні картини світу виявляють властивий британському мовному соціуму концептозв'язок СКУПІСТЬ – БІДНІСТЬ і СКУПІСТЬ – УБОГІСТЬ.

Аналіз синонімічних рядів з домінантами укр. *скупий* (напр.: *скнарий, жадібний, корисливий, дріб'язковий, бережливий, економний, ощадливий*) і рос. *скупой* (напр.: *жадный, скаредный, скряжливый, расчетливый, мелочный, бережливый, экономный*) підтверджує тісний зв'язок концепту СКУПІСТЬ, з

одного боку, з концептом ЖАДІБНІСТЬ, а з другого боку, з концептом ОЩАДЛИВІСТЬ, що характерно і для британського та німецького мовних соціумів. При цьому жадібність характеризується як надмірне спрямування до збагачення, тоді як у визначенні скупості цей компонент відсутній; скупість визначається як надмірна бережливість, тоді як жадібність із цим поняттям не пов'язана [3, с. 171–172]. Аксіологічне сприйняття українцями й росіянами таких компонентів скупості, як «ощадливість», «бережливість» є дещо різним, створюючи лінгвокультурний контраст: російська лексема *бережливость*, як, власне, і *экономность*, *расчетливость*, характеризується нейтральними або негативними конотаціями, тоді як українським *бережливості*, *ощадливості*, а також *економності*, *розсудливості*, *обачливості*, притаманна позитивна семантика.

Таким чином, у пропонованій розвідці ми встановили лінгвокультурні особливості організації номінативних полів бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах. Виявлено, що на вивченні когнітивних ознак концепту шляхом семантичного аналізу одиниць його номінативного поля, яке включає всі можливі номінації цього концепту, фокусується поняттєве моделювання останнього, тобто встановлення обсягу його поняттєвого складника. Дефініційний аналіз дав змогу визначити прямі номінації (інваріанти) бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ, хоча при цьому виникли певні труднощі з огляду, по-перше, на значущість цих концептів у зіставляваних лінгвокультурах, яка спричинила на рівні мови розгалужені номінації, що вербалізують аналізовані концепти, по-друге, на складність однозначного тлумачення самих понять «щедрість» і «скупість», які тісно перетинаються з іншими спорідненими поняттями, що породжує численні номінативні одиниці на їх позначення, які часто відрізняються одна від одної лише незначним відтінком значення. Проведений аналіз дозволив установити такі прямі номінації зіставляваних концептів: брит. GENEROSITY –

STINGINESS; нім. FREIGEBIGKEIT – GEIZ; укр. ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ; рос. ЩЕДРОСТЬ – СКУПОСТЬ.

Перспективу цього дослідження ми вбачаємо у встановленні релевантних кореляцій бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ у концептних картинах світу британців, німців, українців і росіян.

Література

1. Долевец С.Н. Динамика морально-этических концептов СКУПОСТЬ и ЩЕДРОСТЬ в русском литературном языке XIX – начала XXI веков : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / С.Н. Долевец. – Ростов-на-Дону, 2008. – 22 с.

2. Мізін К.І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / К.І. Мізін. – К., 2012. – 32 с.

3. Яроцька Г.С. Концепт «марнотратність / бережливість / скупість / щедрість» як фрагмент економічної свідомості українців / Г.С. Яроцька // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки : Мовознавство. – 2009. – № 16. – С. 170–175.

Словники і довідники

4. Етимологічний словник української мови : У 7 т. / [редкол. О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. – Т. 5. – К. : Наук. думка, 2006. – 704 с.

5. Словник української мови. – К. : Вид-во «Наукова думка». – Т. 2, 1971. – 550 с. ; Т. 4, 1973. – 840 с. ; Т. 9, 1978. – 916 с. ; Т. 11, 1980. – 700 с.

6. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова ; [изд-е 4-е, доп.]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

7. Der kleine Wahrig. Wörterbuch der deutschen Sprache / [neu hrsg. von Dr. R. Wahrig-Burfeind mit einem «Lexikon der deutschen Sprachlehre»]. – Gütersloh : Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, 1997. – 1152 S.

8. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 10 Bänden / [hrsg. von G. Drosdowski]. – 2., völlig neu bearb. u. erw. Aufl. – Mannheim ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1989. – Bd. 7. : Etymologie. – 842 S.

9. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury CT : Lexicon Publications, 1993. – 1216 p.

10. Oxford English Dictionary [Электронный ресурс] : Second Edition on CD-ROM © Oxford Univ. Press, 2009. – Vers. 4.0.